

sources was created according to various criteria. The main sources of financing are given and their difference is substantiated. Overview of investment classifications used in financing.

Key words: investment resources, sources of financing investment resources, classification of investments.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочаров В. В. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. Київ: Знання-Прес, 2013, 622 с.
2. Бланк І.А. Джерела фінансування оновлення основних фондів. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015, № 9. С. 46–49.
3. Пересада А. А. Інвестування: Навч. посібник. К.:КНЕУ, 2004. 250 с.
4. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. Київ: Знання-Прес, 2013, 622 с.

УДК 336.276+311:339

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

К. О. Семеренко, М. В. Савченко

Анотація. У статті проведено дослідження основних етапів формування боргової політики України. Розглянуто основні причини виникнення державного боргу впродовж незалежності. Здійснено критичний аналіз щодо визначення дефініції «державний борг», результати якого дозволили виділити характерні особливості державного боргу. Систематизовані функції державного боргу та надана їх характеристика. Проаналізована динаміка державного боргу України.

Ключові слова: державний борг, обслуговування державного боргу, боргова політика, облігації внутрішньої державної позики, міжнародні фінансові організації.

Актуальність теми дослідження. Управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим в контексті тих економічних труднощів, які впродовж останніх років переживає Україна. Розв'язання проблеми обслуговування державного боргу є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні. Від характеру врегулювання боргової проблеми в значній мірі залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак, фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій. Необхідність розв'язання цих питань потребує пошуку шляхів вдосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Важливий внесок у дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, С. Вайнтрауб, Х. Джонсон, О. Екстайн, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв, М. Фрідман та інші. Серед російських вчених варто відмітити праці: М. Б. Богачевського, Б. Г. Болдирєва, Л. О. Дробозіної, Л. М. Красавіної, І. М. Осадчої, Ю. М. Осипова, Г. П. Солюса, В. М. Усоскіна та інших. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О. Д. Василик, А. С. Гальчинський, Г. Н. Климко, В. В. Корнєєв, О. В. Плотніков, І. Я. Софіщенко, В. М. Суторміна, В. О. Степаненко, та інших.

Мета. Основною метою статті є наукове обґрунтування економічної природи державного боргу; виявлення основних тенденцій і специфічних особливостей формування державного боргу в Україні; обґрунтування концептуальних засад щодо вдосконалення механізму управління державним боргом та його обслуговування.

Виклад основного матеріалу. Існування боргу створює реальні й потенційні проблеми. Наявність державного боргу потребує здійснення щорічних відсоткових платежів, які повинні фінансуватися за рахунок податкових надходжень. За стрімкого зростання таких видатків держава повинна або зменшувати видатки на фінансування соціально-економічних програм, або збільшувати свої доходи. Існування великого державного боргу негативно впливає на економічне зростання країни.

Становлення інституту державного боргу з огляду на його нормативно-правове забезпечення зумовлюється складною природою цих відносин, а також предмета та методу правового регулювання. В Україні за роки її незалежності формування боргу відбувалося під впливом потреб оперативного фінансування поточних бюджетних видатків. Етапізація формування державного боргу України представлена на рис. 1.

Рис. 1. Етапізація формування державного боргу України за 1991–2020 рр.

Джерело: побудовано на основі [1]

Перший етап (1991–1994 рр.) передбачав утворення та нагромадження державного боргу за рахунок: залучення прямих кредитів НБУ, надання урядових гарантій за іноземними кредитами вітчизняним підприємствам, урегулювання боргових взаємовідносини з Російською Федерацією.

Другий етап (1995–1996 рр.) – період кредитування країни міжнародними фінансовими організаціями, у результаті чого державний борг зріс більше ніж в 1,5 рази. Цей етап характеризувався врегулюванням заборгованості України за енергоносії, а також випуском облігацій внутрішніх державних позик та поступовим заміщенням цими облігаціями прямих кредитів Національного банку.

Третій етап (1997–1998 рр.) – інтенсивне зростання державного боргу через активні урядові запозичання як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках капіталу.

Четвертий етап (друга половина 1998–2000 рр.) – період реструктуризації боргових зобов'язань після боргової кризи 1998 р. У цей період в Україні простежувалися значні розриви платіжного балансу та низькі валютні резерви. Сумарні боргові виплати сягнули 71,4 % річного обсягу дохідної частини держбюджету.

П'ятий етап (2001–2007 рр.) – період виваженої боргової політики, спрямованої на недопущення безконтрольного зростання державного боргу. Протягом 2001–2007 рр. простежувалася чітка тенденція до зменшення відношення державного боргу до ВВП. Незважаючи на те, що протягом 2001–2007 рр. спостерігалось поступове зростання обсягів платежів за державним боргом в абсолютній величині, бюджетні витрати на погашення та обслуговування державного боргу стабілізувались у межах 3,8–4,0 % від ВВП. Покращення показника відношення державного боргу до ВВП відбувається за рахунок як економічного росту України, так і за рахунок провадження виваженої боргової політики.

Шостий етап (2008–2009 рр.) можна назвати періодом загрози втрати боргової безпеки. Сьогодні Україна стоїть на порозі значного зростання боргового тягаря, здатного вже в найближчому майбутньому істотно підвищити фінансові ризики й посилити депресивний тиск на всіх економічних агентів.

Сьомий етап (2010–2021 рр.) – період інтенсивного нарощення державного боргу за рахунок збільшення боргу за облігаціями внутрішньої державної позики. Своєрідним переломним моментом став 2014 р., коли обсяг держборгу зріс майже удвічі. Основна причина – перехід НБУ від стратегії фіксованого валютного курсу до режиму плаваючого валютного курсу в 2014 р. внаслідок значного вичерпання золотовалютних резервів на підтримку стабільного обмінного курсу національної валюти відносно долара США, що спричинило різку девальвацію гривні. Більш швидкими були темпи зростання зовнішнього державного боргу, який має безпосередню прив'язку до курсу валют. Водночас збільшився обсяг внутрішнього державного боргу, зокрема в 1,7 рази, через кризові процеси 2013–2014 рр. Подальше сповільнене зростання заборгованості зумовлювалося проведенням країною реструктуризації заборгованості перед зовнішніми кредиторами. У цей же час здійснювалися спроби зменшення обсягів зовнішнього фінансування. У 2019 р. спостерігаємо навіть зменшення обсягу державного боргу, однак забезпечене воно насамперед номінальним, а не реальним зменшенням заборгованості України перед зовнішніми кредиторами у гривневому еквіваленті. Посприяла цьому ревальвація національної валюти у IV кварталі 2019 р. завдяки високому рівню попиту на ОВДП із боку нерезидентів [2]. Не менш важливим є перевищення темпів зростання економіки над темпами нагромадження зовнішньої заборгованості, оскільки зворотній процес збільшить тиск на видаткову частину державного бюджету, що негативно позначиться на інших сферах економічно-соціального життя країни [3].

Відповідно до ст. 2 Бюджетного Кодексу України державний борг – загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [4].

На сьогодні серед вчених-економістів не існує єдності думок щодо визначення сутності державного боргу. У таблиці 1 систематизовано думки вчених щодо визначення дефініції «державний борг».

Таблиця 1

Систематизація визначень дефініції «державний борг»

Автор	Визначення
1	2
В. Федосов	«це сума усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами, а також відсотків за ними (включаючи гарантії за кредитами, що надаються іноземними позичальниками державним підприємствам)» [5, с. 228]
Стенлі Брю та Кемпбелл Р. Макконнелл	«це суспільний актив, що складається з фінансових активів усіх суб'єктів ринку» [6]
Ю. Воробйов, О. Гриценко	«це борг безпосередньо держави, її органів, установ, організацій та борг, що утворюється економічними суб'єктами країни за якими держава надала гарантії або не надала гарантії, але вимушена нести відповідний тягар, бо відмова від таких зобов'язань може нанести значні втрати усій соціально-економічній системі та загрожує фактичному існуванню держави» [7, с. 23–30]
Т. Вахненко	«це заборгованість держави в процесі формування та використання додаткових грошових ресурсів держави за рахунок тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб, іноземних держав» [8]
Фінансова енциклопедія	«система фінансових зобов'язань держави перед юридичними та фізичними особами, резидентами та нерезидентами, іншими країнами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права, що виникають у результаті здійснення запозичень державою; пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань за попередні роки згідно із законодавством [9, с. 111].
І. Мірошніченко	«це сума боргових зобов'язань держави перед іноземними кредиторами (державними та (чи) приватними), включаючи зобов'язання за державними гарантіями, з урахуванням відсотків за користування позичками, що підлягають сплаті у встановлені строки, згідно з принципами кредитування» [10]

1	2
Ю. Руденко	«це сума заборгованості з випущених і непогашених державних позик центрального чи місцевого уряду й автономних урядових установ» [11]
О. Романенко, С. Огородник, М. Зязюн, А. Славкова	«це сума заборгованості за всіма борговими зобов'язаннями держави, відсотки за нею і невиконані фінансові зобов'язання держави перед суб'єктами економіки» [12]
О. Василик, К. Павлюк	«це сукупність усіх боргових зобов'язань держави перед своїми кредиторами» [13, с. 454]
В. Коноплицький, Г. Філіна	«це мобілізація засобів державою за допомогою випуску державних цінних паперів і урядових позик» [14, с. 53].
В. Козюк	«це сума заборгованості за випущеними й непогашеними внутрішніми позиками, а також сума фінансових зобов'язань країни щодо іноземних кредиторів на певну дату» [15, с. 267]
Я. Онищук	«це сума накопичених зобов'язань держави, враховуючи відсотки за користування позиченими коштами» [16, с. 197]

Джерело: складено на основі [5–16]

Загалом, розглянувши наукові підходи до визначення сутності державного боргу, можна стверджувати, що державний борг – це складне явище соціально-економічної системи держави, яке об'єктивно обумовлено самою економічною природою держави та її економічних суб'єктів, що з нею пов'язані; обчислюється як сума всіх запозичень держави, в особі її органів, установ, організацій, та відсотків за користування позиченими коштами, а також зобов'язання за гарантованими державою кредитами; включає фінансово-економічні, організаційно-управлінські, юридичні, соціальні та інші заходи щодо управління державною заборгованістю, зокрема формування, перерозподілу, використання позикових коштів, пошук джерел їх повернення з урахуванням установлених відсотків, термінів, обсягів..

Відповідно, попередні визначення державного боргу доцільно розширити до системи фінансово-економічних та організаційно-управлінських заходів щодо формування, перерозподілу, використання позикових коштів та їх повернення з урахуванням установлених відсотків, термінів, обсягів, а також управління ними.

У реаліях української економіки державний борг тісно пов'язаний із економічною безпекою держави, адже поглиблює виникнення не лише фінансових, а й соціально-політичних проблем. На перший погляд, визначення у своїй основі збігаються, та все ж не всі вони є однаковими за змістом. Водночас сам факт плюралізму думок доводить актуальність теми й гостру потребу уніфікувати розуміння змісту категорії «державний борг», щоб чітко закріпити її в законодавстві.

Отже, вважаємо за доцільне виділити спільні положення, що їх визначають усі дослідники цієї проблематики. Характерні особливості державного боргу представлені на рис. 2.

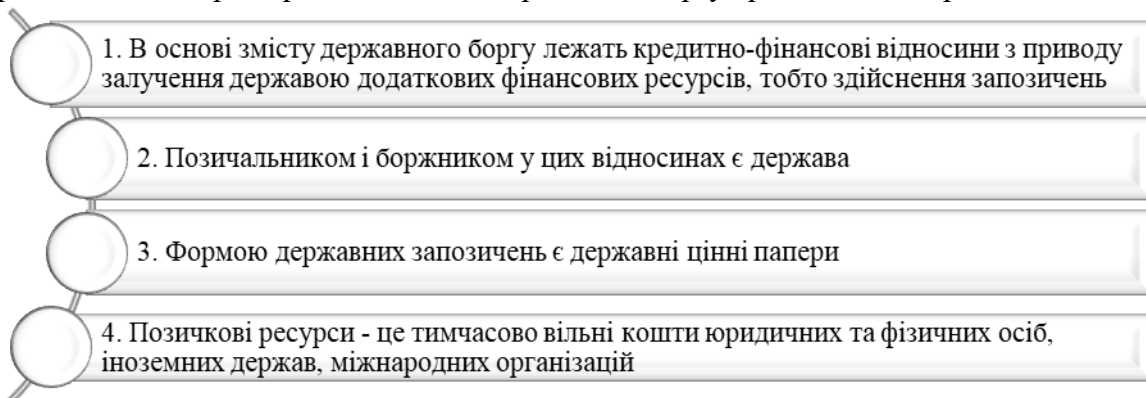

Рис. 2. Характерні особливості державного боргу

Джерело: [8, с. 15]

Економічна сутність державного боргу проявляється через властиві йому функції. Функція (від лат. *functio* – виконання, здійснення) – зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкта в даній системі відносин [6, с. 9].

У науковій літературі виділяються такі функції:

фіскальна та регулятивна функції державного боргу.

1. *Фіскальна функція* являє собою залучення державою необхідних коштів на фінансування державних витрат [17, с. 30].

2. *Регулятивна функція* – коригування обсягу грошової маси через механізм купівлі-продажу державних цінних паперів центральним банком країни [17, с. 30].

3. *Валютно-фінансова функція* полягає у поповненні міжнародних валютних резервів завдяки зовнішнім позикам [18, с. 8].

4. *Перерозподільча функція* – перерозподілі капіталу між приватним і державним сектором та перерозподілі капіталу між секторами фінансового ринку [18, с. 8].

5. *Функція економічної стабілізації* полягає у здійсненні впливу держави на макроекономічні параметри через заходи. Що фінансуються за рахунок державних позик. Політика стимулювання економіки за допомогою дефіциту можлива за умови його фактичного рівня не більше 1–2 % ВВП. Зростання державного боргу і суми відсоткових виплат негативно позначається на економічній ситуації і може призвести до фінансової кризи [19, с. 8].

6. *Функція оптимального розподілу ресурсів* полягає у використанні державного боргу як важелю розподільчого впливу. Державний борг виступає засобом розподілу багатства майбутніх поколінь, які через податки будуть сплачувати проекти і програми сьогодення, що фінансуються за рахунок державних запозичень [19, с. 8].

Державний борг виникає через брак у держави коштів, необхідних для виконання її функцій, серед яких регулювання економіки, проведення соціальної політики, забезпечення обороноздатності країни, утримання пенітенціарної системи, міжнародної діяльності. Тому держава змушена мобілізувати додаткові фінансові ресурси для покриття своїх видатків, необхідних для забезпечення її діяльності і виконання функцій.

Основними причинами виникнення та зростання державного боргу в Україні є дефіцит державного бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу країни, тому що, державні запозичення проводяться з метою покриття того самого бюджетного дефіциту на державному і регіональному рівнях. Для фінансування дефіциту Державного бюджету України залучаються кошти міжнародних фінансових організацій.

Динаміка державного боргу України за 2000–2020 рр. наведена на рис. 2.

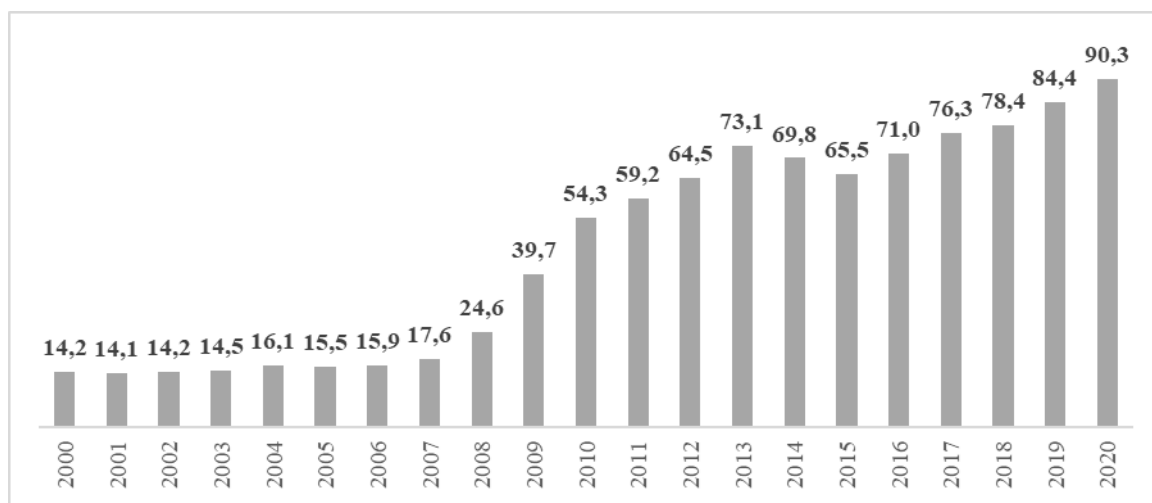

Рис. 3. Державний борг України 2000–2020 роки, млн дол.

Джерело: побудовано на основі [20]

За даними рис. 3 видно, що за 2000–2020 рр. кожним роком державний борг України збільшився більш ніж вшестеро. Сповільнене зростання заборгованості у 2016–2018 рр. зумовлювалося проведенням країною реструктуризації заборгованості перед зовнішніми кредиторами. У цей же час здійснювалися спроби зменшення обсягів зовнішнього фінансування. Однак через відсутність докорінної зміни схеми використання кредитних коштів, зокрема їх спрямування на стратегічний розвиток вітчизняної економіки, ніяких позитивних зрушень у середньостроковій перспективі не було досягнуто. Навпаки, загострювалася ситуація із зовнішньою заборгованістю в контексті зростання залежності від зовнішніх кредиторів, посилювалася роль закордонних консультантів та спостерігалася повна залежність від диктату міжнародних фінансових інституцій. Така згода України на виконання жорстких умов посприяла поліпшенню ситуацію на фінансовому ринку, але водночас країна поступово втрачала можливість проведення незалежної фінансово-економічної політики [21].

У 2019 р. спостерігаємо навіть зменшення обсягу державного боргу, однак забезпечене воно насамперед номінальним, а не реальним зменшенням заборгованості України перед зовнішніми кредиторами у гривневому еквіваленті. Посприяла цьому ревальвація національної валюти у IV кварталі 2019 р. завдяки високому рівню попиту на ОВДП із боку нерезидентів та вдалому врожаю зернових. Натомість лише за дев'ять місяців 2020 р. значення боргу досягло свого історичного максимуму. Перш за все це наслідки глибокої фінансової кризи, спричиненої поширенням коронавірусної інфекції, яка потягнула за собою девальвацію курсу національної валюти та загальне падіння обсягів виробництва і споживання через карантинні обмеження [2].

Динаміка державного боргу та державних запозичень характеризує лише кількісну сторону проблеми, а для оцінки якісної складової боргової політики держави важливе значення має вивчення показників боргової безпеки, які характеризують рівень боргового навантаження на економіку країни. Незважаючи на те, що в цілому обсяги державного боргу України знаходяться на допустимому для економічної безпеки рівні, сума державних боргових зобов'язань має істотну тенденцію до збільшення. Подальше зростання обсягу державних запозичень спричинить зниження рівня боргової безпеки держави, що, у свою чергу, може призвести до зростання відсоткових ставок на ринку державних запозичень, підвищення рівня оподаткування господарюючих суб'єктів, зменшення виробничого споживання внаслідок падіння інвестицій, відпливу з країни сукупних валютних резервів, зниження міжнародного престижу країни та рівня життя населення [8, с. 22].

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що нинішній рівень економічної безпеки в Україні, з огляду на тенденцію щодо швидкого зростання обсягу державного боргу, загрозливий. Державний борг може досягати досить великих розмірів, проте він завжди мусить знаходитися в певній залежності відносно величини макроекономічних показників держави.

Для вдосконалення управління державним боргом України пріоритетним має стати визначення концептуальних засад вітчизняної боргової політики та розроблення і законодавче закріплення обґрунтованої стратегії залучення позикових коштів та їх використання. Основними вихідними положеннями цієї стратегії мають бути: розробка законодавчого забезпечення формування державного боргу; підвищення ролі внутрішніх державних запозичень, зокрема необхідно передбачити можливість залучення коштів фізичних осіб через випуск ощадних облігацій та сприяти розвитку внутрішнього фінансового ринку; надання переваги довгостроковому залученню позик задля уникнення пікових навантажень при погашенні державних запозичень; законодавче встановлення лімітів на обсяги позик терміном до одного року та позик із плаваючою відсотковою ставкою; здійснення планування державної заборгованості на часовому інтервалі у декілька років, що дозволило б приймати рішення стосовно державних запозичень скоординовано і зважено; зменшення обсягів гарантованого зовнішнього боргу та здійснення жорсткого контролю цільового використання коштів суб'єктів господарювання, отриманих під державні гарантії; переорієнтація державної боргової політики

на фінансування розвитку експортних та високотехнологічних галузей національної економіки; вживання заходів для підвищення кредитного рейтингу боргових зобов'язань України; пошук резервів скорочення дефіциту державного бюджету України та шляхів зростання ефективності здійснення видатків, у першу чергу розробка енергетичної стратегії, яка б дозволила зменшити залежність від імпорتنих енергоносіїв, а також запровадження системи недержавного пенсійного та медичного страхування, що дозволить скоротити бюджетні видатки.

Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення оптимального рівня боргового фінансування суспільних видатків та розробка стратегії боргового менеджменту в Україні.

Аннотация. В статье проведено исследование основных этапов формирования долговой политики Украины. Рассмотрены основные причины возникновения государственного долга за годы независимости. Проведен критический анализ определения дефиниции «государственный долг», результаты которого позволили выделить характерные особенности государственного долга. Систематизированы функции государственного долга с их характеристикой. Проанализирована динамика государственного долга Украины.

Ключевые слова: государственный долг, обслуживание государственного долга, долговая политика, облигации внутреннего государственного займа, международные финансовые организации..

Abstract. The article examines the main stages of the formation of Ukraine's debt policy. The main reasons for the emergence of public debt during independence are considered. A critical analysis was made to define the definition of "public debt", the results of which allowed to identify the characteristics of public debt. Systematized functions of public debt and their characteristics. The dynamics of Ukraine's public debt is analyzed.

Keywords: public debt, public debt service, debt policy, domestic government bonds, international financial organizations.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стародубцева Т. В., Семенова К. Д. Статистичний аналіз державного боргу України та причини його виникнення впродовж незалежності. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць*. Випуск 2. Одеса, ОНЕУ. 2016. С. 73–80.
2. Хома І. Б., Папірник С. Є. Аналіз державного боргу України: сучасний стан та напрями оптимізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 33. Частина 2. 2020. С. 108–114.
3. Крисоватий А. І., Іващук О. Т. Фіскальні межі експансії боргових фінансів в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2010. № 2. С. 14–25.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page-Text> (дата звернення: 28.09.2021).
5. Федосов В., Гладченко Л. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики. *Финансовые риски*. 2009. № 3. С. 19–32.
6. Макконелл Р., Брю С. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. Ч. 1. Макроекономіка / пер з англ. Львів: Просвіта, 1997. 672 с.
7. Воробйов Ю. М., Гриценко О. І. Державний борг та його вплив на соціально-економічний стан України в умовах світової фінансової кризи. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. Сімферополь, 2009. № 1. С. 22–34.
8. Вахненко Т. П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи. *Фінанси України*. 2009. № 6. С. 14–28.
9. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.] / за заг. ред. О. П. Орлюк. К.: Юрінком Інтер, 2010. 472 с.
10. Мірошніченко І. С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації. *Облік і фінанси*. 2014. № 3. С. 102–109.
11. Руденко Ю. М. Вплив державного боргу на економічний розвиток України. *Формування ринкової економіки*. 2007. № 8. С. 162–171.
12. Романенко О. Р., Огородник С. Я., Зязюн М. С., Славкова А. А. Фінанси: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 387 с.
13. Василюк О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України. К. Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
14. Коноплицький В. А., Філіна Г. І. Економічний словник. Глумачно-термінологічний. К.: КНТ, 2007. 580 с.
15. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформаційної економіки України: монографія. Тернопіль: Вид-во «Карт-бланш», 2002. 238 с.
16. Онищук Я. В. Державний борг України в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. К.: Світ, 2002. С. 197.

17. Корнев В. Боргові парадокси і орієнтири державних запозичень. *Економіка України*. 2000. № 6. С. 30–37.
18. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки. К.: Альтерпрес, 2000. 152 с.
19. Дудченко В. Державний борг як об'єкт регулювання. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_ME/Dudchenko_5.pdf.
20. Державний борг України. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
21. Кравчук О. В. Історія формування боргової залежності України. Центр економічних і соціальних досліджень. 2015. URL: <https://commons.com.ua/ru/formuvannya-zalezhnosti/> (дата звернення: 28.09.2021).

УДК 004.77:005.57]:[316.77-044.923:004.832.2]

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ В ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

К. А. Смірнова

Анотація. У статті розглянуто природу виникнення комунікативних бар'єрів в онлайн-комунікації. Систематизовано види та типи комунікаційних бар'єрів, проаналізовано їх трансформацію в онлайн-спілкуванні. Запропоновано способи подолання бар'єрів спілкування в інтернеті.

Ключові слова: комунікативні бар'єри, онлайн-комунікація, інтернет-спілкування

Вступ. Сьогодні тема інтернет-спілкування як ніколи актуальна. Це обумовлено все більш глибоким проникненням інтернету в усі сфери життя людини – від побутової до ділової. За даними дослідження видання «Інтерфакс Україна», в 2020 році аудиторія українського сегменту Інтернет-мережі досягла 19 млн користувачів, з них 11,5 млн користуються інтернетом щодня. [1] Водночас, для значної частини мереживої аудиторії комунікація за допомогою інтернету може викликати деякі труднощі. Основною причиною бачиться перехід старшого покоління зі звичних, «офлайнових» форм спілкування на онлайн-комунікацію, що відрізняється низкою відмінних рис. У зв'язку з цим, потрібно розглянути труднощі, які можуть виникати в процесі інтернет-спілкування, а також їх можливі причини. Таким чином, об'єктом даної роботи виступає комунікація в Мережі, а предметом - комунікативні бар'єри в цьому середовищі.

Основний розділ. Серед основних особливостей мережевої комунікації в рамках даного дослідження необхідно виділити наступні:

1. Переважання вербального спілкування. Співрозмовники в більшості випадків не мають можливості бачити один одного, тому потужна невербальна складова у вигляді жестів, міміки, положення тіла та іншого є виключеними з процесу комунікації. Звідси впливає наступна особливість.

2. Необхідність використання спеціальних слів і значків для позначення емоцій - емоджи-зображень.

3. Розірваність комунікації. Інтернет-спілкування в цьому плані являє гібрид пошти та особистої розмови: від пошти йому дісталася схема повідомлень «до запитання», на які можна відповісти не відразу; від розмови – тяжіння до безперервного діалогу. В результаті відбувається нерегулярний обмін репліками.

4. Високий ступінь анонімності. Сюди варто включити не тільки «класичну» анонімність, при якій часто співрозмовники не знають справжніх імен партнерів по спілкуванню, а й ту анонімність, яку можна назвати «емоційною». При комунікаціях за допомогою інтернету та відсутності прямої видимості розширюються можливості приховування своїх справжніх емоцій і намірів, оскільки співрозмовник не може видати себе невербальних ознаками.

5. Глобалізація спілкування. Розвиток технологій зробив можливим спілкування між майже кожним жителем планети, незалежно від географічного положення та соціального статусу [2].